

ANALÝZA A HODNOCENÍ JAZYKOVÉ ÚROVNĚ VYBRANÝCH POŘADŮ ČESKÉ TELEVIZE ZA 2. POLOLETÍ 2019

Martin Havlík – Lucie Jílková – Jakub Kopecký – Helena Özörencik
(Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, v. v. i.)

Úvod

Jazyková analýza, kterou jsme zpracovali, je založena na postupech a kritériích popsanych v úvodu textu Analýza a hodnocení jazykové úrovně vybraných pořadů České televize za 1. pololetí 2006. Za primární považujeme požadavek kultivovanosti vyjadřování, kterou chápeme jako správnost a přiměřenost jazykového projevu s ohledem na situační a žánrové aspekty. Tentokrát jsme analyzovali pořady Ceny Thálie 26. ročník, Objektiv, Polopatě, Reportéři ČT, Studio 6, To se ví a Zprávičky.

Ceny Thálie 26. ročník

Předávání cen 26. ročníku Thálie proběhlo 5. října 2019 v Národním divadle. Tuto prestižní společenskou akci moderoval v přímém přenosu zkušený moderátor Václav Moravec.

Moravcův projev byl standardně na profesionální úrovni. Moderátor během pořadu působil uvolněně, nicméně stále distingovaně, do větších rozpaků ho neuvedla ani Helena Kružíková, když se s ním bodře rozloučila polibkem a pozdravem *ahoj!* Domácí politice se moderátor věnoval jen v úvodu, když na pódium pozval „ministra čekatele“, jak jej sám nazýval, Michala Šmardu a následně ministra kultury Lubomíra Zaorálka. Rozhovor s Michalem Šmardou byl poněkud rozvleklejší, po něm ovšem moderování dostalo spád.

Moderátor se po celou dobu s naprostou samozřejmostí držel spisovné češtiny, namátkou uveďme následující příklady: *ceny byly rozdány; podíváme se na tři nominované páry; tady jsou nominovaní muži*. Jako vždy velmi dobře vyslovuje i frázuje, používá spisovnou intonaci.

Ne vždy se mu však podařilo udržet větnou perspektivu. Svou promluvu obtížně a kostrbatě formuloval např. v rozhovoru s Helenou Třeštíkovou (HT). V něm moderátor zmínil

její krátké působení na postu ministryně kultury; HT k tomu uvedla: [...] *prostě něčím se člověk proslavit musí* a Václav Moravec reagoval výpovědí: *my máme rádi, že se spíš proslavujete a ehm: děláte dobré jméno českému filmu*. Na začátku výpovědi mělo být spíše řečeno *my jsme rádi, že...*; dále se moderátor vyjádřil elipticky, čímž došlo ke zkrácení vazeb *proslavovat se čím a dělat jméno čemu*. V následujícím případě se moderátor opravil, aby rozvíjenou větnou perspektivu upravil (konkrétně šlo o opravu tvaru podstatného jména *cena*): *Viděli jsme tři nominované a ceny PAUZA letošní cenu Thálie, právě v činohře muži, přichází předat držitelka [...]*. Jako poslední příklad nesprávného uspořádání výpovědi a zároveň nepřesného vyjádření uvedme tuto výpověď: *Tím jste vlastně přemostili to, že jsem na počátku mluvil o třiceti letech boje za svobodu, která si připomínáme v letošním roce*. V první řadě se moderátor opět vyjádřil elipticky a v důsledku toho nepřesně: *boj za svobodu netrval třicet let, třicet let uběhlo od konce zmíněného boje*. Použitý tvar vztažného zájmena *kteřá* pak odkazuje právě na *třicet let*, připomínáme si však spíše onen boj za svobodu než oněch třicet let, která od konce boje utekla. Moderátor tedy fakticky konstatoval, že si připomínáme třicet let boje za svobodu.

Všechny uvedené jevy jsou typické pro mluvený projev, který probíhá v čase, takže všechny možné opravy a úpravy je nutné provádět za chodu a nahlas. Lidé samozřejmě nejsou stroje a dělají chyby. Obzvlášť ve flektivní češtině je často neskonné dodržet všechny náležitosti shody, větné vazby a jiné vztahy mezi slovy, jež jsou gramaticky vyjadřovány, často neskonné. Zkušený řečník ovšem uvedené nedostatky minimalizuje. Tak je tomu i v případě projevu Václava Moravce, který až na ojedinělé případy podobné oněm výše uvedeným, dokázal syntaktické vztahy náležitě vyjadřovat, a to i v košatě rozvedených promluvách: *Od minulého udílení cen Thálie se na pozici ministra kultury vystřídali tři lidé a k tomu jeden čekatel. Říkal jsem si, že dnešní večer by bylo symbolické zahájit tím PAUZA protože vy se také musíte připravit na návštěvu vídeňské opery, aniž bych vám vnucoval nějaký žánr, že PAUZA že si můžete vybrat kategorii, kterou letošní Thálie zahájíme*.

Shrnutí: Václav Moravec je zkušený a profesionální mluvčí, bez obtíží užívá spisovnou češtinu, dobře artikuluje a frázuje své promluvy; jeho projev je přirozený, civilní, zároveň je na velmi vysoké úrovni.

Objektiv

Tradiční pořad České televize *Objektiv*, který představuje zahraniční turistické destinace, vysílal ve sledovaném období program ČT1. Jedno vydání mělo stopáž přibližně 30 minut a obsahovalo obvykle 3 reportáže, které byly založeny na předtočených záběrech s dotočeným komentářem, výjimečně obsahovaly rozhovory nebo promluvy redaktorů pronášené na kameru v místě natáčení. V pořadu pravidelně promlouvali moderátorky Vendula Krejčová a Aneta Kubalová a další mluvčí, kteří četli dotočené komentáře (nebyli představeni); některá vydání pořadu obsahovala reportáže natočené pracovníky a spolupracovníky zpravodajství ČT, kteří komentáře k reportážím namluvili sami.

V tomto hodnocení se stručně vyjádříme k projevu Venduly Krejčové (Aneta Kubalová mluví v pořadu *Objektiv* slovensky) a uvedeme několik poznámek o úrovni textů dotočených komentářů.

Vendula Krejčová je zkušená a kultivovaná mluvčí, promlouvá výhradně spisovnou češtinou, dobře vyslovuje a náležitě člení svůj projev intonačními prostředky. Texty, které pronáší, jsou velmi stručné a obvykle jsou dobře formulovány.

Dotočené komentáře představují většinu textů, které v pořadu *Objektiv* zaznívají. Mluvčí, kteří předem připravené komentáře čtou, jsou zjevně rovněž velmi zkušení, mají příjemnou barvu hlasu a text jsou většinou schopni číst správně a s poutavým přednesem. Výjimku představují dílčí výslovnostní nedostatky a občasné, avšak opakované nesprávné intonační členění textu. Například v promluvě (vynechaná interpunkce odpovídá chybějícímu intonačnímu členění) v *Uljanovsku je ale i památník věnovaný československým legionářům a rudoarmějcům kteří stáli proti nim a také v řadách tehdejšího internacionálního pluku bojovali a umírali Češi a Slováci* kvůli chybějícímu signálu konce významového celku (klesnutí hlasem, pauza) za *proti nim* vznikl mylný dojem, že celek dále pokračuje a že *rudoarmějci stáli proti legionářům a také bojovali a umírali u tehdejšího internacionálního pluku*. To, že šlo o dva významové a skladební celky, se ukázalo až na konci dlouhé promluvy, kde se „objevili“ *Češi a Slováci*, tedy podmět přísudku *bojovali a umírali*.

Zásadnější připomínky však máme k formulační a stylizační stránce komentářů. V komentářích obecně pozorujeme dvě tendence. Na jedné straně je patrný příklon k běžnému vyjadřování: Téměř výhradně se například užívají tvary přídavných jmen tam, kde by se nabízelo užití přičestí (například *byl vybudovaný* namísto *byl vybudován*, *první osídlení je*

doložené namísto *je doloženo*), pomíjení významového rozdílu mezi přídavným jménem (vlastnost) a tvarem slovesa (stav) patří mezi typické rysy běžného vyjadřování. Na druhé straně pozorujeme ale i prostředky typické pro vyjadřování spíše výlučné, především v oblasti syntaxe. Komentáře obsahují například četné vsuvky, jako v následující promluvě: (čárky odpovídají pauzám) *nejlegantnějším prostředkem, pokud snad neradi chodíte pěšky, tak stále zůstává jízdní kolo*. Mluvčí, kteří četli ve sledovaném období komentáře, vsuvky ve všech případech vhodně vyznačili pauzami. Toto skladební uspořádání je však obecně typické spíše pro psané texty a vybrané mluvené projevy, protože klade zvýšené nároky nejen na mluvčí, ale i na posluchače.

V komentářích jsme zaznamenali bohužel také řadu neobratných, či dokonce nesprávných formulací. Možná přílišná snaha o stručnost se podepsala na formulacích (zaznamenáváme podle pravopisných zvyklostí) *od turistického centra vedou tři stezky, z nichž jedna je možná jen s průvodcem* nebo *[rozvoj Dubrovniku zahrnoval také] sociální sféru, kde chceme zmínit jedno zazděné okno*. Podobně zkratkovitá vyjádření (stezku je možné například projít; zazděné okno se nenachází v sociální sféře, ale určitým způsobem s ní souvisí), která při doslovném chápání v podstatě nedávají smysl, jsou běžná v každodenním vyjadřování, v připravených textech je však možné se jim bez obtíží vyhnout a tvůrcům pořadu to doporučujeme.

Gramatické chyby pak obsahovaly formulace *[byla] důvodem vzniku jedné z nejdelší a nejkrásnější kamenné zdi na světě* nebo *hlavní přístup do pevnosti vedl branou Arcos de los Gigantes, Bránou obrů, postavené v roce 1585 a když je pronásledovali dívčiny rozhněvaní rodiče*. V prvních dvou formulacích došlo k nedodržení náležitých pádových vazeb, zaznít mělo *jedné z nejdelších a nejkrásnějších kamenných zdí, branou [...] postavenou v roce 1585*, ve třetí se objevil nespisovný tvar přídavného jména *dívčin*, a to ještě v nesprávném pádu, zaznít mělo *dívčini*.

Shrnutí: Jazyková úroveň projevu mluvčích v pořadu Objektiv je na dobré úrovni. Tvůrcům doporučujeme věnovat větší pozornost formulační stránce dotočených komentářů.

Polopatě

Magazín Polopatě vysílal ve sledovaném období program ČT1. Pořad měl stopáž přibližně 50 minut a obsahoval předtočené reportáže, které se zabývaly tématy z oblasti kutilství, péče o domácnost a zahradu, pěstitelství, chovatelství nebo vaření. Pořadem provázal Filip Čapka,

kteřý vystupoval rovněž v některých reportážích, vedle něj v pořadu promlouvali (někdy opakovaně) četní hosté. V tomto hodnocení se zaměříme na úroveň projevu Filipa Čapky, formulační stránku rozhovorů, které v pořadu zaznívají, a na závěr také na jazykový projev hostů.

Filip Čapka v pořadu Polopatě pronášel několik typů promluv, především četl dotočené komentáře k reportážím, v některých reportážích pokládal otázky hostům, a to jednak během předem připravených, jednak během předem nepřipravených rozhovorů.

V komentářích a předem připravených rozhovorech promlouval moderátor téměř výhradně spisovně. Text komentářů četl vhodným tempem, dobře vyslovoval a náležitě text členil intonačními prostředky; texty komentářů byly obvykle vhodně formulovány. Také otázky v připravených rozhovorech pronášel moderátor spisovně a s vhodnou intonací.

V předem nepřipravených pasážích rozhovorů užíval Filip Čapka prostředky každodenního vyjadřování (například obecněčeské hláskové podoby *pudu do voliéry* namísto *půjdu, nemá voko* namísto *oko, ted' sem si všim* namísto *ted' jsem si všiml*). Předem nepřipravené rozhovory probíhaly obvykle spontánně a moderátor v nich byl v živém, neformálním kontaktu s hosty a bezprostředním okolím (výše citované doklady například zazněly v rozhovoru, během kterého host a moderátor stáli uprostřed voliéry s volně se pohybujícími exotickými ptáky). Výskyt jazykových prostředků každodenního vyjadřování proto koresponduje s povahou komunikační situace a projevu moderátora neubírá na kvalitě.

O formulační stránce rozhovorů, které v pořadu zaznívají, se chceme zmínit proto, že jsme v nich zaznamenali určité formulační nedostatky. Například otázku *Romane, co vám říká pojem sršeň mandarinská?* považujeme za nevhodně stylizovanou, protože evokuje nikoli rozhovor moderátora s odborníkem, ale spíše zkoušení žáka učitelem. Za závažnější však považujeme případy, v nichž nejasné formulace otázek znesnadňují pochopení tematické výstavby rozhovoru. Taková otázka se vyskytla například v rozhovoru, jehož hlavním tématem byly nové odrůdy třešní odpovídající potřebám současných pěstitelů. Po úvodní pasáži rozhovoru připomínající každodenní lehkou konverzaci (tzv. *small talk*), v níž moderátor a host diskutovali o rostoucích cenách třešní v obchodech, položil moderátor otázku *Jakou mám tedy možnost?*, v níž téma, které má otázka nastolit, nespécifikoval explicitně. V tematickém kontextu předchozí otázky by se na tuto otázku nabízela odpověď například ve smyslu *Máme možnost kupovat místo zdražujících se třešní levnější ovoce*. Host však reagoval výkladem o nových odrůdách třešní. Nejednoznačnou otázku patrně vztáhl nikoli k předchozímu rozhovoru, ale k hlavnímu tématu reportáže, které na rozdíl od diváků podle všeho předem znal. Hlavní téma rozhovoru tak, pro mediální rozhovor spíše neobvykle,

zavedl nikoli moderátor, ale host, a především nastala nežádoucí situace, v níž divákům nebylo dostatečně výrazně signalizováno, že v rozhovoru došlo k tematické změně.

Formulační stránce otázek doporučujeme věnovat pozornost také proto, že průběh rozhovoru, v němž je tematický vztah otázek a odpovědí nejednoznačný jako v předchozím případě, zanechává dojem, že se účastníci rozhovoru navzájem příliš neposlouchají, respektive tento průběh zdůrazňuje fakt, že rozhovor je pro účely televizního zpracování, byť má některé rysy spontánní komunikace, pouze inscenován a moderátor a host jsou na jeho průběhu předem domluveni.

Jak jsme zmínili v úvodu, v pořadu Polopatě promlouvá velké množství hostů, někteří z nich vystupovali v několika vydáních pořadu. Úroveň jejich jazykového projevu byla velmi různá, někteří mají zjevně s mluvenými veřejnými projevy značné zkušenosti, bez problémů promlouvají spisovnou češtinou a jejich projevy jsou na dobré úrovni. U jiných jsme však zaznamenali nedostatky v řadě jazykových rovin (od nedbalé výslovnosti, například chybějícího *m* ve výslovnosti slova *samozřejmě*, po formulační nedostatky, například neobratné slovosledné uspořádání promluvy *aby byl připravený robot na další úklid*). Úrovni jazykového projevu hostů se v našich hodnoceních obvykle nevěnujeme, tvůrcům pořadu Polopatě však doporučujeme na úroveň projevu zejména pravidelných hostů dbát, protože hosté pronášejí značnou část textů, které v pořadu zaznívají. Zároveň tvůrcům doporučujeme, aby byli hosté pořadu divákům podrobněji představeni, obvykle je totiž uvedeno jen jejich rodné jméno a příjmení, nikoli například profese nebo jiná kvalifikace.

Shrnutí: Projev moderátora pořadu je na odpovídající úrovni. Tvůrcům doporučujeme věnovat větší pozornost tematické výstavbě rozhovorů.

Reportéři ČT

Reportéři ČT je publicistický pořad, který podle slov tvůrců uvedených na internetových stránkách „přináší politické, ekonomické i společenské kauzy, hledá zajímavé lidské příběhy, natáčí unikátní reportáže“. Reportáže, které pořad nabízí, označují sami tvůrci za investigativní. Hlavním dramaturgem a zároveň moderátorem pořadu je Marek Wollner.

Moderátor Marek Wollner toho obvykle mnoho neřekne. Na začátku krátce představí reportáže, které diváci v daném díle uvidí, a následně představí každou reportáž jednotlivě před jejím odvysíláním. Všechny tyto texty čte ze čtecího zařízení. Texty uvozující reportáže jsou v psané podobě publikovány na internetových stránkách pořadu (ojediněle se v nich objevují překlepy: *bývalý pohraničníci* místo *bývalí*, *dnes už částka děla* místo *dělá*). Wollnerův úkol v roli moderátora tedy spočívá v tom, aby tyto texty přečetl srozumitelně, s přiměřenou dikcí a hlasitostí. Toto zvládá, i díky své dlouholeté praxi, bez větších zádrhelů. Jeho přednes je srozumitelný, tempo přiměřené a dostatečně civilní. Totéž lze konstatovat i o mluvním projevu reportérky Anety Snopové, která v posuzovaném období M. Wollnera v moderování několikrát zastoupila.

V textech komentářů je užívána spisovná slovní zásoba a spisovné tvarosloví. Stejně je tomu i v textech jednotlivých reportáží, které jsou načítány ve studiu. Potěšitelné také je, že všichni reportéři zvládají užívat spisovnou češtinu i v okamžicích, kdy jsou v terénu a komunikují s aktéry reportáží. Ti přitom promlouvají svými, povětšinou nespisovnými idiolekty. Reportéři ČT se však těmto mluvčím jazykově nepřizpůsobují a nadále užívají spisovnou češtinu.

Všichni reportéři rovněž dobře artikulují, jejich promluvam je dobře rozumět, takže poslech občas ruší jen drobné jednotlivosti, např. nadužívání stoupavé intonace na konci výpovědí. Spisovný intonační průběh konce výpovědí je – pokud nejde o zjišťovací otázky – klesavý. Rušivě také působí výslovnost cizích slov, zejména anglicismů, pokud je jedna část slova vyslovena podle pravopisu, zatímco druhá podle výslovnosti v původním jazyce. Tak tomu bylo opakovaně ve výslovnosti slova *chemical* (v názvu firmy *Oleo Chemical*) jako *chemikl*, která je kombinací výslovnosti *chemikal* (založené na pravopisné podobě) a *kemikl* (založené na výslovnosti v angličtině). Pochopitelně známe případy, kdy se podobně utvořená výslovnost v češtině všeobecně rozšířila a stabilizovala, srov. např. výslovnost názvu firmy *RegioJet* či slova *kečup*, jež je navíc adaptováno i pravopisně. Nepovažujeme přesto takový přístup za dobrý u slov, u nichž není výslovnost pevně stabilizována.

Největší jazyková úskalí textů pro tvůrce pořadu spočívají v jejich kompozici a stylizaci. Zejména zde se projevuje trend současné publicistiky k dramatizaci a působení na emoce. Tyto postupy strhávají pozornost na formu vyjádření.

Konkrétně prostředky dramatizace spočívají např. v nadměrném užívání jmen a v absenci sloves, krátce ve vyjadřování se v nevětných výpovědích: *zakázka jako perpetuum mobile; mladá dívka se svíčkou, symbol nevinnosti i odhodlání; vysychající studny, suchá pole, vyprahlé pastviny, umírající lesy, teplotní rekordy a kvapem mizící ledovce; bezpočet vážně zraněných, vyražené oči, rozdrčené kosti, rozbité hlavy*. Nevětné formy výpovědi jsou ve spisovné češtině obvykle užívány pro titulky, hesla, či pro dramatizaci uměleckých textů.

S nevětnými výpověďmi úzce souvisí další prostředek dramatizace textu, jímž je parcelace (rozčlenění) vět. To znamená, že jádro výpovědi se vyčlení a realizuje jako samostatná nevětná výpověď, a to buď za větou, z níž byla vyčleněna (*Rodinný majetek se teď snaží získat zpět jeho žena Betty Lee Knorr. Zatím marně.*), či dokonce pro ještě větší dramatizaci před ní, jako třeba v následující výpovědi: *Divadlo jako rukojmí politiky. Tak popisují situaci znalci poměrů v Kladně, kde řevnivost mezi současným a bývalým primátorem odnesla tamní scéna nebo v tomto případě: Zhruba 400 zavražděných při pokusu uprchnout na Západ v letech 1948–1989. Taková je bilance komunistického režimu a jeho ozbrojené pěsti – Pohraniční stráž.*

V současné publicistice je také oblíbeným prostředkem dramatizace používání absolutizujících výrazů, např. *Zatímco lidé v celém Česku v těchto dnech oslavují svobodu, bývalí pohraničníci by si rádi postavili pomník*. Samozřejmě, že svobodu neoslavovali lidé v celém Česku. Vždyť již přímo v citované větě je implikováno, že bývalí pohraničníci neslavili a místo oslav by si rádi postavili pomník, a je třeba připustit, že i bývalí pohraničníci jsou *lidé z Česka*. Absolutizující je i tvrzení, že pomník by si postavili bývalí pohraničníci, tedy všichni. Již z následujících vět textu se totiž diváci dozvěděli, že se jedná jen o jednoho bývalého pohraničníka, pana Svobodu z Teplic.

V jiném textu uvozujícím reportáž bylo divákům zase oznámeno toto: *Je to největší záhada moderních českých dějin. Smrt Jana Masaryka, krátce po komunistickém puči*. Opravdu je to ta největší záhada? Jak se měří velikost záhad?

Problém s používáním podobných absolutizujících výrazů spočívá v tom, že není vždy jasné, zda jsou tato slova užitá s jistou nadsázkou, či v doslovném významu; srov. např. tuto informaci (text uvádíme v podobě zveřejněné na webu pořadu): *Tamiflu a Relenza – léky, které za víc než miliardu korun nakoupilo před 15 lety ministerstvo zdravotnictví, jsou všechny na vyhození. Dávno prošly a resort je proto postupně pálí*. Zde se slovem *všechny* asi

opravdu myslí všechny léky značky Tamiflu a Relenza. Jenže jak mají diváci rozpoznat, kdy jsou absolutizující výrazy užity doslovně a kdy pro dramatický účinek? Jaký význam má slovo *definitivní* ve větě *V pátek vydalo městské státní zastupitelství v Praze své definitivní rozhodnutí v kauze Čapí hnízdo*? Skutečně se jednalo o definitivní rozhodnutí? V pondělí 16. září se diváci pořadu Reportéři ČT dozvěděli, že *[v] pátek vydalo městské státní zastupitelství v Praze své definitivní rozhodnutí v kauze Čapí hnízdo. Premiér Babiš ani pět dalších obviněných před soud nepůjdou*. V pořadu vysílaném 9. prosince se však dozvěděli toto: *Čapí hnízdo se vrací na stůl státního zástupce Šarocha a premiér je znovu trestně stíhaný*. O definitivní rozhodnutí se tedy nejednalo. Slovo *definitivní* bylo užito jen pro dramatický účinek, obdobně jako konstatování o tom, že *lidé v celém Česku [...] oslavují svobodu*.

V textech se také nezdá, že užívá výrazně hodnotících, až expresivních formulací, např. *šrouby se utahují, komanduje, v divokých devadesátých letech* aj. Občas jsme zaznamenali užití modálního slovesa *mít* ve smyslu *údajně*: *Za úplatek 150 tisíc korun měl ve spolupráci s dalšími obžalovanými zmanipulovat exekuci*. Pro část diváků může být toto užití stále nepatřičné.

V některých reportážích se poměrně mocně pracuje s vyvoláváním emocí, k tomu se nejčastěji využívá hudební podkres a filmové záběry, např. plačících lékařů na chodbě v nemocnici v Orlové. Tyto prostředky nejsou primárně jazykové, a proto se vyhneme jejich hodnocení.

Shrnutí: Tvůrci pořadu užívají prostředky spisovné češtiny, jejich mluvní projev je velmi dobrý a přiměřený komunikační situaci. Při kompozici textů se nebrání užívat dramatizující a expresivní prostředky, měli by pečlivěji vážit užívání slov, jež absolutizují skutečnost, tj. slov jako *všichni, nikdo, definitivní* apod.

Studio 6

Zpravodajský pořad Studio 6 byl ve sledovaném období vysílán každý pracovní den od 5:59 do 9:00 (v letních měsících od 6:59) na ČT1 a ČT24, poté následoval ještě další hodinový blok vysílaný pouze na ČT24. Obsah pořadu tvoří pravidelné přehledy událostí, počasí a dopravní situace, předtočené reportáže i živé vstupy a rozhovory s různými typy respondentů. Pořadem provází dvojice moderátorů, kteří společně představují jednotlivá témata dílu. Jeden z nich pak v jeho průběhu vede rozhovory, podává přehledy dopravní situace, uvádí reportáže připravené redaktory aj. (toho označujeme jako hlavního moderátora),

zatímco druhý moderátor má na starosti prezentaci zpráv. V této analýze se zaměříme na projev hlavních moderátorů, jimiž ve sledovaném období byli Jolka Krásná (JK), Jiří Václavek (JV) a Pavel Navrátil (PN), výběrově si pak budeme všimati i projevu ostatních moderátorů a redaktorů vystupujících v pořadu.

Přestože je Studio 6 zpravodajský pořad, moderátoři využívají různých prostředků k navození neformální atmosféry, jako je oslovování kolegů ve studiu (i mimo něj) křestními jmény, vtipné glosování témat a situací, ale i sdělování různých interních informací, např. JV v jednom díle divákům prozradí, že se s moderátorkou zpráv vsadili, zda zvládne vyslovit jisté obtížné slovní spojení.

Všichni tři hlavní moderátoři mluví spisovnou češtinou, užívají náležitě koncovky i spisovnou slovní zásobu. Pro projev JK je charakteristické poměrně rychlé mluvní tempo, provázené někdy méně pečlivou výslovností nebo chybějícími pauzami mezi jednotlivými výpověďmi, takže proud její řeči může být poněkud obtížné sledovat. Objevuje se u ní redukováná, nezřetelná výslovnost některých slov, vypouštění hlásek (např. *šes* místo *šest*), artikulační splývání sousedních slov (např. spojení *ples StarDance* vyslovila jako *plestárdens*); někdy není slyšitelná dokonce celá poslední slabika obsahující koncovku, např. ve větě *snahy o změnu režimu vyvrcholily 27. listopadu* vyslovila sloveso jako *vyvrcholi*. Před samohláskou v některých případech chybí ráz (značíme jej ?), např. kombinaci slov *zdlouhavý a velmi* vyslovila jako *zdlouhavýa velmi* místo náležitého *zdlouhavý ?a velmi*. Pro její projev je dále typické řetězení výpovědí zakončených stoupanutím hlasem (značíme ↑), přičemž v některých případech by místo něj bylo vhodnější klesnutí hlasu (↓), např.: *Česká republika si v těchto dnech připomíná výročí třiceti let od sametové revoluce: ↑ vzpomínkové shromáždění studentů (k) památce Jana Opletala přerostlo 17. listopadu 1989 v Praze v mohutnou demonstraci požadující politické reformy ↓*. Na konci první věty, pojednávající o současných oslavách 30. výročí pádu komunismu, by bylo namístě klesnutí hlasu místo stoupanutí, po němž posluchač očekává spíše další informace o současných oslavách než skok k listopadovým událostem před 30 lety, jež jsou tématem druhé věty. Stoupanutí hlasu bývá u této mluvčí navíc často příliš výrazné a nezřídka je provázeno prodloužením poslední samohlásky slova (v ukázkách jej značíme dvojtečkou), k tomuto jevu viz níže. Na druhou stranu oceňujeme ve shodě se staršími hodnoceními schopnost JK pohotově a přirozeně vést rozhovory, v nichž formuluje zasvěcené a výstižné otázky.

Moderátor PN promlouvá přiměřeným tempem a zpravidla dobře artikuluje, v jeho řeči např. nedochází ke splývání sousedních hlásek na hranici slov, např. ve spojení *říkáš že* zřetelně vyslovuje *š* i *ž*. Tento mluvčí dále náležitě vyslovuje i obtížné výrazy, které jeho

redakční kolegové obvykle zjednodušují, např. *meteoroložka* (u ostatních mluvčích se často vyskytují podoby *meterolog*, *meterološka* aj.). V jeho promluvách však někdy chybějí intonační předěly, viz např.: *na závěr tři výlety mimo republiku do zahraničí začínáme na jihu Španělska* ↑ *stále tam řadí lesní požáry* ↑, kde by před slovem *začínáme*, tj. před začátkem nové výpovědi, bylo namíště klesnutí, popř. stoupnutí hlasem. Jindy naopak klesá hlasem předčasně, ještě před koncem výpovědi, např.: *kolona pak brzdí provoz taky na dálnici D1* ↓ *z Brna do Prahy* ↓. Ojediněle jsme v jeho projevu zaznamenali chybějící ráz, např. v opakujícím se spojení *no a* vyslovovaném *noa*. Dále se u něj vyskytuje také nespisovná výslovnost *pokud* jako *pokut'*.

V projevu JV je nápadné špatně vyslovované *l* (lambdacismus) a příliš otevřená výslovnost samohlásek. Zejména hláska *e* je velmi blízko *a* (tuto otevřenou výslovnost označuje znak \bar{e}), např.: *hostěm*, *měsícě*, *je to opravdu droboučkě*:, *sto lěť*, *hrdinově*:, *africě*:, *polozě*, *umělěc*, *cestovatelě* atd. Podobně výslovnost samohlásky *i* se často blíží *e*, např.: *v noci* → *v noce*, *řekli* → *řekle*, *cestopis* → *cestopes*, *průvodci* → *průvodce* apod. V jednom dílu mluvčí velmi otevřeně vyslovuje obě *i* ve slově *milovické*, takže není jasné, jestli se jedná o přídavné jméno od názvu města *Milovice*, nebo od hypotetického *Melovec*. Dále jsme v jeho projevu zaznamenali (stejně jako u PN) chybějící ráz ve spojení *no a* vysloveném jako *noa* a nezřetelnou výslovnost některých hlásek, popř. slov, např. předložky *v*. Vyzdvihnout lze naopak u JV přirozenost a živost projevu, klidné, přiměřené mluvnické tempo a zpravidla vhodné intonační členění promluv.

Všichni tři moderátoři poměrně často protahují krátké samohlásky na konci slova a někdy i uvnitř poslední slabiky před souhláskou (prodloužení předchozí samohlásky značíme dvojtečkou): *místní radnice: si totiž sama vyrobila pachové plášiče*;; *teď ještě rychlý pohled na silnice*;; *tak podme: Honzo k víkendu*;; *dá se říct třeba modelový příkla:d*; *vznikla iniciativa Mo:st*. Přestože je toto protahování samohlásek přirozeným průvodním jevem formulačních potíží ve spontánním projevu, jeho příliš častý výskyt působí rušivě.

Dále jsme v projevech některých moderátorů a redaktorů zaznamenali různé formulační nedostatky týkající se mluvnické, stylové i významové výstavby věty a textu. V následující větě je např. problematický slovosled: *Celé odpoledne tam byla přístupná i interaktivní výstava nazvaná Psi vojáci: Hudba na plátně Sary Svobodové*. Dané pořadí slov naznačuje, že jméno autorky vystavených obrazů Sary Svobodové je součástí názvu výstavy, resp. vzbuzuje u diváka nejistotu, kde je hranice mezi názvem výstavy a dalšími informacemi o ní. Podle webu výstavy, o níž je v pořadu řeč, název jméno autorky neobsahuje a končí slovem *plátně*. Náležitý slovosled by tedy zněl [...] *interaktivní výstava Sary Svobodové*

nazvaná Psi vojáci: Hudba na plátně. Jinde jsme zaznamenali chybnou shodu přívlastku s rozvíjeným jménem: *vedení města zákaz hazardu zdůvodňuje tím, že cílem vyhlášky je zamezit společenským rizikům **vyplývajících** z provozování hazardních her* (má být: [...] *společenským rizikům **vyplývajícím** z provozování [...]*) Je možné, že se jedná o doslovnou citaci prohlášení vedení města, takže chybný tvar redaktorka převzala od jiného mluvčího, při citování je však namísto jazykovou chybu opravit.

Nevhodná formulace může vést i k nejednoznačnému sdělení, viz např.: *dnes se v rámci České republiky potkají fanoušci této kapely* (jedná se o skupinu Beatles). Spojení *v rámci České republiky* je v daném kontextu poněkud nejasné: potkají se fanoušci v České republice, nebo má jít o setkání výhradně českých fanoušků kapely? V závislosti na zamýšleném významu by bylo vhodnější větu upravit takto: *dnes se v České republice* (popř. uvést konkrétní místo) *potkají [...]* nebo *dnes se (tam a tam) potkají čeští fanoušci této kapely*. Další problém této věty spočívá ve volbě slovesa *potkat se*. To má základní význam ‚při míjení přijít (náhodou) do styku, střetnout se‘, např. *potkat se na ulici se známým*. Oproti tomu sloveso *setkat se* má kromě stejného významu také význam ‚sejít se, shledat se‘, např. *setkali se na nádraží*. Předpokládáme, že se čeští fanoušci Beatles náhodně (při míjení) nepotkají, ale že jde o jejich plánované setkání, namísto je proto podoba *setkají se*. Přestože se v současné době stále častěji užívá také sloveso *potkat se* ve významu ‚sejít se‘, doporučujeme v televizním vysílání významy obou sloves rozlišovat.

Následující ukázka, pocházející z části pořadu věnované podrobné předpovědi počasí, obsahuje formulaci, která je problematická ze stylového a významového hlediska (sporná pasáž je vyznačena tučně): *My se můžeme podívat na mapku skupenství srážek během zítřejšího rána. Už v noci na zítřek od západu do České republiky dorazí déšť, zelená barva nám ukazuje, kde bude pršet a kde ten déšť nebude mrznoucí. **V Čechách by to mělo být dá se říct v noci relativně v pohodě*** (pozn.: na mapě v oblasti Čech převládala zelená a bílá barva), *čím víc budou srážky mířit k východu, tak budou mířit do nižších teplot, a právě žlutá barva ukazuje, kde zítra ráno hrozí mrznoucí déšť* (pozn.: na Moravě převládala žlutá barva). Spojení *něco je v pohodě* hodnotíme jako stylově nižší, tj. nevhodné pro oficiální projev. Užitím formulace *v Čechách by to mělo být [...] v noci relativně v pohodě* se však promluva stává také méně jednoznačnou a srozumitelnou: Meteorolog mohl mít na mysli to, že v Čechách sice pršet bude (proto oslabující výraz *relativně*), déšť však nebude mrznoucí, takže pro chodce a řidiče bude méně nebezpečný (bude to tedy ‚v pohodě‘). Zároveň se však výraz *relativně* mohl vztahovat i k tomu, že na většině území Čech sice bude nemrznoucí déšť, i zde však mapa ukazuje několik drobných území se žlutou barvou signalizující

mrznoucí déšť'. Přestože se tato nejednoznačnost formulace nemusí zdát příliš podstatná, na diváka, který je navíc v této chvíli zaměstnán i sledováním mapy srážek, může působit rušivě a znesnadnit mu tak porozumění textu. Vhodnější by zde proto byl přesnější popis toho, jaká bude v Čechách v noci situace (např. *V Čechách by tedy měl v případě srážek převládat nemrznoucí déšť.*)

Shrnutí: Přes uvedené dílčí nedostatky hodnotíme jazykovou úroveň Studia 6 jako dobrou. Tvůrcům pořadu doporučujeme zaměřit se na správnou výslovnost a pečlivější formulování textů, které by zvýšily kultivovanost a srozumitelnost jejich promluv.

To se ví

Populárně naučný pořad *To se ví* se vysílal na programu ČT1 od září do prosince 2019. Dosud bylo odvysíláno 12 dílů. Cílem pořadu je zábavnou formou upozornit na fenomén tzv. *fake news*, tedy falešných zpráv, jež se šíří zpravidla prostřednictvím internetu. Dvojice hostů v něm rozpoznává, zda jsou titulky či fotografie nabízené moderátorem pravdivé, či zda se jedná právě o *fake news*.

Naše analýza je zaměřena především na jazykový projev moderátora Tomáše Měcháčka. V pořadu dále účinkují „stálí hosté“ Aleš Háma a Halina Pawlowská. Stálí hosté tvoří v každém díle dvojici s další známou osobností. Na projev hostů se zaměřujeme jen okrajově.

Moderátor Tomáš Měcháček většinu textů velmi pravděpodobně čte. Zvláště v těchto pomaleji pronášených pasážích mluví spisovnou češtinou v přiměřeném tempu, pečlivě vyslovuje shodné souhlásky na hranicích slov: *hon na; tom myslíte* aj. či dbá na náležité umístování rázu (ráz značíme ?): *s ?armádou*. V nečtených, zvláště rychleji pronášených pasážích někdy sklouzává ke zjednodušené výslovnosti: *rálných* (reálných), *tomle* (tomhle), *výmečný* (výjimečný). Rovněž v nečtených pasážích někdy chybí ráz: *suprchlíky* (s uprchlíky, lépe: *s ?uprchlíky*), *tým aleše* (tým Aleše, lépe: *tým ?Aleše*), *úesá* (USA, lépe: *?ú ?es ?á*). Zarážející je někdy výslovnost cizích slov či delších pasáží z cizího jazyka: *observatoř* bylo vysloveno jako *obzervatoř* (místo *opservatoř*), *koláže* bylo vysloveno jako *koláše* (místo *koláže*); posledně jmenované slovo, *koláže*, se vyskytuje prakticky v každém díle, je tedy možné, že je tato výslovnost záměrná. Všeobecně známé francouzské slovní spojení *Vive la France!* (Až žije Francie!) bylo vysloveno *viva la fráns*, vhodnější výslovnost by byla *vív la*

fráns. V nečtených textech moderátor někdy sklouzává k obecněčeskému tvarosloví: *na tenkym ledě*. Občasný nesoulad mezi členěním textu a užívanou intonací lze prezentovat na následujících souvětích (klesnutí hlasem značíme ↓): *Je to dlouholetý mýtus↓ na který reagoval i Neil Armstrong↓; Napište na náš facebook↓ instagram nebo mail↓; Banánové slupky obsahují psychedelickou látku na bázi amfetaminu↓ které se začalo říkat banananin*. Klesnutí hlasem na slovech *mýtus*, *facebook* a *amfetaminu* – doprovázené ještě krátkou pauzou – by bylo vhodnější nahradit stoupnutím nebo rovnou intonací. Poněkud rušivá je v projevu moderátora občas přílišná intenzita a teatrálnost projevu (doprovázená ještě výraznou gestikulací), která se nejzřetelněji projevuje při představování hostů a závěrečném rozloučení s nimi.

Aleš Háma a Halina Pawłowska, kteří své texty nečtou, mluví většinou obecnou češtinou. U Aleše Hámy je slyšitelná výslovnostní vada: výslovnost *ř* se někdy blíží téměř *ž*.

Pro pořad obecně platí, že se v něm poměrně často setkáváme s výrazy expresivními, ba vulgárními, které by alespoň v některých případech bylo jistě možné nahradit výrazy méně expresivními či neutrálními, např. u T. Měcháčka: *prosírá*, u S. Pogodové (jedné z hostek): *to jsem čuměla*; *Vrchlický psal nejlepší kusy, když byl zmaštěnej nikotinem*; u A. Hámy: *ať jdou do řiti, čumět na bednu, sem tam nějaký dítě sežrat, má vobčanku vole*.

Jak bylo řečeno, pořad má zábavnou formou upozorňovat na úskalí falešných zpráv, jež se šíří prostřednictvím internetu. Užitečná doporučení a postřehy (např. *I věrohodná fotka může být fejk*) pronáší moderátor po svých komentářích k odpovědím hostů a někdy není jasné, kdy končí zábavný komentář a začíná vážně míněné doporučení. Komentáře a doporučení totiž nejsou nijak zřetelně odděleny (např. pauzou, nějakým zvukovým signálem, odlišným tempem). Zábavné složce je věnováno nesrovnatelně více prostoru než pasážím s vážně míněnými doporučeními; dáváme tedy tvůrcům pořadu k úvaze, zda lze předpokládat, že si vůbec někdo poučení v proudu zábavy zapamatuje, že je rozpozná. Domníváme se dále, že zábavná složka někdy poněkud podceňuje úroveň diváků (viz i zmíněné expresivní výrazy). Zaznívají zde např. vtipy typu: *Co vznikne zkřížením včely a prasete? Typický Čech. Pracovitej, ale svině; Co vznikne křížením ježka a žížaly? Ostnatý drát*. I některá (pravděpodobně) vážně míněná doporučení staví diváky do role ne příliš bystrých jedinců: *Jestli vás něco trápí, zajděte k doktorovi. Na internetu si hledejte recepty na vánoční cukroví*.

Shrnutí: Tvůrcům pořadu *To se ví* bychom doporučili zvážit míru expresivních výrazů a možnost výrazněji oddělit složku zábavnou a naučnou.

Zprávičky

Pořad Zprávičky se vysílá každý den v podvečer na programu České televize Děčko. Pořad trvá pět minut. Kromě dvou moderátorů v něm zaznívají hlasy mluvčích z reportáží a z předpovědí počasí. Některé reportáže navíc připravují dětské týmy, celkový počet mluvčích v tomto pořadu je tedy poměrně vysoký.

Ve sledovaném období se v moderování pořadu Zprávičky střídali Eva Radilová a Jakub Voříšek. Na jejich projev je naše analýza zaměřena především. Oba mluví zásadně spisovnou češtinou, ve vhodném tempu, s přiměřenou intonací, pečlivě vyslovují. Pouze výjimečně jsme u nich či u mluvčích z reportáží zachytili projevy méně pečlivé výslovnosti, jako vynechávání souhlásek na hranicích nebo uvnitř slov; viz např. chybějící *ch* ve slově *pražských* ve spojení *pražských Holešovicích*, pouze jedno *t* ve spojení *statečnost těch*, chybějící *h* ve slově *rozhlasová* či *v* chybějící ve slově *tvůrců*. V předpovědi počasí jsme zaznamenali vynechané *s* na konci předložky ve spojení *bez sněžení* nebo chybějící koncové *t* ve slově *potřebovat* ve spojení *potřebovat deštník*. Opět ojediněle jsme v předpovědi počasí zaznamenali příliš otevřené *o* ve slově *ráno*, které bylo vysloveno téměř jako *rána*.

Moderátoři se bez problémů vyrovnávají s výslovností slov přejatých z různých cizích jazyků, nejčastěji z angličtiny, např. názvy různých sportovních soutěží, kulturních událostí apod.

Slovní zásoba i textová výstavba příspěvků moderátorů i textů reportáží je dobře uzpůsobena dětským divákům. Běžným postupem je třeba vysvětlování pojmů/termínů, které děti nemusí nutně znát; např. *Bojuje s nemocí motýlích křídel. To je vážné onemocnění kůže; Nádvoří ožilo dožínkami. Ty jsou tradiční oslavou ukončení sklizně obilí; Tomuto období se začalo říkat sametová revoluce. Ne proto, že by tehdy byly v módě sametové obleky, ale protože nikdo nepřišel o život* a mnoho dalších podobných příkladů.

Drobnou poznámku věnujeme grafické stránce reportáží. Jejich téma bývá uváděno na obrazovce dole, a to ve dvou řádcích. Někdy je tak název reportáže nelogicky rozdělen. První řádek je navíc psán nápadně větším písmem než řádek druhý. Odlišná velikost písma působí, že to, co je na prvním řádku, se zdá být důležitější než to, co je na řádku druhém. Tímto způsobem byly rozděleny a graficky odlišeny namátkou titulky:

První motorový vlak	Zemřel	Výročí začátku	Odchyt pelikánů
Komarek	Karel Gott	2. světové války v Gdaňsku	před zimou

Uvedené příklady ukazují, že rozdělení titulků do dvou řádků a užívání odlišené velikosti písma zkrátka není dobrým řešením.

Shrnutí: Moderátoři pořadu *Zprávičky* byli pro tento pořad zvoleni velmi dobře. Oba mluví zásadně spisovnou češtinou, ve vhodném tempu, s přiměřenou intonací, pečlivě vyslovují. Pouze výjimečně jsme u nich či u mluvčích z reportáží zachytili projevy méně pečlivé výslovnosti.